

Kuidas võrrelda noorte eurooplaste sotsiaalpoliitilist aktiivsust?

Marti Taru (RiTo 12), Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi teadur

Kuidas mõõta Euroopa Liidu noorte sotsiaalpoliitilist aktiivsust, et tulemused oleksid omavahel võrreldavad? Selle väljaselgitamiseks tehti kaheksa euroliidu liikmesmaa uurimisorganisatsioonide osavõtul ulatuslik rahvusvaheline uuring.

Käesolev artikkel annab ülevaate projekti "Euroopa noorte poliitiline osalus" (*Political Participation of Young People in Europe*, EUYOUNG) ühest aspektist – andmete samaväärsuse probleemist rahvusvaheliste (küsitlus)uuringute elluviimisel. Projektis pöörati erilist tähelepanu rahvusvaheliste küsitlusuuringute meetodile. Peaesmärk oli välja töötada mõõtmismetoodika, s.o küsimustik ja küsitlusmeetod Euroopa Liidu liikmesriikide 15–25-aastaste noorte sotsiaalpoliitilise aktiivsuse mõõtmiseks.

Projekt käivitus 2003. aasta 1. jaanuaril ja kestis 2005. aasta 31. juulini, seega kaks aastat ja seitse kuud. Projekti rahastas Euroopa Komisjoni ellukutsutud viies raamprogramm. Töörühma kuulusid Euroopa Liidu kaheksa liikmesriigi – Austria, Eesti, Soome, Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa, Slovakkia ja Suurbritannia – uurimisorganisatsioonid. Projekti koordinaator oli Austria eraõiguslik sotsiaalanalüüsi firma SORA (www.sora.at), Eestist osales Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Noortele lähenemise kriteeriumid

Nagu juba märgitud, oli projekti peaesmärk välja töötada Euroopa noorte sotsiaalpoliitilise aktiivsuse mõõtmiseks uurimismetoodika. Kuigi noorte sotsiaalpoliitiline aktiivsus ei erine kardinaalselt täiskasvanute omast, tuleb selle hindamisel lähtuda teistest kriteeriumidest (DESA 2005, 118–119). Näiteks valimistel hääletamine kui demokraatia üldtunnustatud indikaator ei sobi noorte aktiivsuse mõõtmiseks lihtsalt sel põhjusel, et alla 18-aastastel pole õigust hääletada. Sama kehtib ka ametiühingusse kuulumise kohta: alaliselt töötab suhteliselt vähe noori, seega ei saa neist kuigi paljud ka ametiühingusse kuuluda. Nii polegi otstarbekas kasutada noorte sotsiaalpoliitilise aktiivsuse hindamiseks hääletamisest ja ametiühingutegevusest osavõttu. Samal ajal osalevad noored vanemaist sagedamini Internetis toimuvates ja poliitikaga seotud tegevustes.

Käesoleva projekti puhul lähtuti sotsiaalpoliitilise aktiivsuse definitsioonist, mille kohaselt on poliitiline osalemine vabatahtlik tegevus, et mõjutada poliitiliste otsuste kujunemise protsesse. Teoreetilise kontseptsiooni rakendamisel pidas projekti töörühm otstarbekaks kasutada indikaatoriblokke (lisas toodud väljavõte küsimustikust annab üksikasjaliku pildi kasutatud indikaatorite sõnastusest ja skaalast):

- konventsionaalne tegevus: valimiste ja erakondadega seotud tegevus, koosolekutel osalemine, abistamine teavituskampaaniate korraldamisel;
- protestiaktsioonid: nii seadusega lubatud kui ka seadusvastane tegevus, nii rahumeelne kui ka vägivalda sisaldav tegevus;

- massimeediaga seotud tegevus, teavitustegevus (poliitilise sisuga artiklite ja kirjade kirjutamine ning saatmine, Interneti kasutamine suhtlemiseks poliitilistel teemadel);
- individualiseeritud osalemine: teatud kaupade eelisostmine või ostmisest keeldumine;
- osavõtt organisatsioonide tegevusest: nimekiri varieerus spordiklubidest kuni kiriklike ja üleilmastumisvastaseid ühendavate organisatsioonideni;
- osalemine koolis: õpilasomavalitsuses;
- osalemine töökohal: töötajate koosolekutest osavõtt;
- vestlused ja arutelud poliitilistel teemadel;
- vanemate osalemine valimistel ja demonstratsioonidel.

Andmete võrreldavus

Teoreetilise kontseptsiooni võrdlev mõõtmine mitmes riigis erineb oluliselt andmekogumisest ühes riigis. Mitmes riigis tehtavad uuringud võtab kokku ekvivalentsuse ehk samaväärsuse kontseptsioon. Tõmmates paralleeli ühes riigis tehtava uuringuga, võib öelda, et tegemist on valiidsuse ehk paikapidavuse kontseptsiooni edasiarendusega mitme riigi juhtumile. Valiidsuse puhul märgivad lahendamist vajavate probleemideringi küsimused “Mil määral me mõõdame seda, mida me soovime mõõta?” ja “Kui täielikult vastab huvipakkuva kontseptsiooni mõõtmisel kogutud info teoreetilisest kontseptsioonist tulenevatele ootustele?”.

Mitmes riigis korraldatud andmekogumise puhul transformeerub andmetele esitatav valiidsuse nõue ekvivalentsuse ehk samaväärsuse nõudeks. Andmed võivad olla samaväärsed mitmes mõttes. Mõõtmise samaväärsus võib tähendada identsust kuni kolmel tasandil: 1) vormiline ehk kvalitatiivne samasus (*identity of construct across cultures*), 2) mõõtmisühiku samasus (*identity of measurement unit*) ja 3) skalaarne identsus ehk skaala alguspunkti ja mõõtmisühikute kokkulangemine (*identity of measurement unit and scale origin*) (van de Vijver 1998, 41).

Protseduuriline samaväärsus viitab sellele, et küsimustiku koostamisel on kasutatud ühesuguseid protseduure. Eri riikides kasutatavad küsimustikud tõlgitakse harilikult ühest (või mitmest) algkeelest ja nende kohandamisel kasutatakse ühesugust meetodikat. Interpretatiivne samaväärsus viitab nõudele, mille järgi kasutatavate indikaatorite tähendus erinevate kultuuride liikmete (ehk eri riikide elanike) jaoks peab olema ühesugune (Johnson 1998). Projekti töörühma poolt kasutatud funktsionaalse samaväärsuse definitsioon hõlmab nii protseduurilise kui ka interpretatiivse ekvivalentsuse määratluse: “Funktsionaalne ekvivalentsus tähendab, et sarnaste kontseptsioonide vahelised suhted jäävad samasugusteks ka erinevates tingimustes. Võrreldavus ei ole elementide, vaid elementidevaheliste suhete omadus“ (van Deth 1998, 6).

See definitsioon püsib eeldusel, et samasugused empiirilised suhted kontseptsioonide vahel ilmnevad üksnes juhul, kui mõõdetud kontseptsioonid on ise samaväärsed. Teisiti öeldes: nad mõõdavad eri riikides samu suurusi. Sellest eeldusest lähtub ka samaväärsuse kontrolli protseduuride alus: teoreetiliste kontseptsioonide mõõtmisel saadud andmed loetakse samaväärseiks üksnes siis, kui eri riikide andmete puhul on jälgitavad samasugused seosed.

Huvipakkuva kontseptsiooni mõõtmisel saadud andmete rahvusvahelise samaväärsuse hindamiseks tuleb mõõta ka teisi kontseptsioone, mille puhul võib põhjendatult oodata nende seotust huvipakkuva kontseptsiooniga. Sotsiaalpoliitilist aktiivsust käsitletakse harilikult mitmemõõtmelise kontseptsioonina, mis koosneb nii rahumeelsest kui ka vägivaldsest, traditsioonilisest ja uuest, organisatsioonidega seotud ja individuaalsest tegevusest.

Kus tekkis probleeme?

Rahvusvahelise võrreldavuse üks indikaatoreid on olukord, kus osalus ehk mitmesugustes tegevustes osalemine on riigiti sarnane. See muidugi ei ole samaväärne võrdsete osalustasemetega, vaid tähistab pigem olukorda, kus elanikkonda õnnestub klassifitseerida sarnaste käitumistavadega kategooriatesse. Vastupidine olukord – samad indikaatorid näitavad osaluse suuri erinevusi – on märk kasutatavate indikaatorite vähesest võrreldavusest.

Küsimustiku tuum – 25 tegevust sisaldav küsimusteblokk ja kaht tegevust sisaldav tegutsemine erakondade heaks – osutus riikide lõikes suures osas samaväärseks (Zucha *et al*/2005; ka teised selle osa väited pärinevad samast allikast). Võrreldavusega tekkis probleeme kolme küsimuse puhul. Esiteks allkirja andmine petitsioonile. Mittevõrreldavuse põhjuse võib leida erinevast sõna tähendusest ja ka tähenduse poliitilise kultuuri spetsiifilisusest. Näiteks eestikeelne “allkirja andmine petitsioonile, märgukirjale” võib teoks saada allakirjutanu selge teadmisetä, et tegemist oli petitsiooniga – omateada kirjutas ta alla mingile taotlusele. Sellist inimest intervjuerides on vastuseks: “Ei ole petitsioonile allkirja andnud.”

Teine problemaatiline indikaator oli poliitiliste lendlehtede jagamine. Selle tegevuse puhul muutis võrreldavuse määra madalaks ilmselt sõna kultuurispetsiifiline tähendus. Mõnes riigis on lendlehtede jaotamine pigem illegaalne tegevus, teistes poliitilise kommunikatsiooni vorme.

Kolmas mittevõrreldav indikaator oli formuleeritud eestikeelsesesse lausesse: “Osa võtnud avalikust koosolekust, kus arutatakse poliitilisi või sotsiaalseid probleeme.” Lause sisaldas poliitilisi ja sotsiaalseid probleeme, ka on sõnapaar “avalik koosolek” mitmeti mõistetav. Need kaks – mittekonkreetsus ja liigne koormatus – saidki sellele lausele saatuslikuks.

Koolides toimuvaid tegevusi mõõtev indikaatoriblokk tervikuna osutus mittevõrreldavaks. Peapõhjuseks on siin erinevad struktuurid ja võimalused, milles noorte aktiivsus avaldub. Õpilasomavalitsuste süsteem on sarnane üksnes Austria ja Saksamaa koolides, teistes riikides erineb süsteem tugevasti. Isegi Saksamaa puhul tuleb arvestada, et eri liidumaade koolide õpilasomavalitsust reguleerivad erinevad seadused. Peale poliitilise ja koolisüsteemi omapära mõjutab tulemusi ka sõna “kool” tõlkimine, sest Saksamaal tähistab kool ainult alg- ja keskastme haridusasutusi, Prantsusmaal, Inglismaal ja Itaalias hõlmab ka kõrgkooli. Osalemisvõimalused kõrgkoolis on teistsugused kui alg- või keskkoolis.

Mittevõrreldavaks osutus ka töökohal toimuvaid tegevusi jälgiv indikaatoriblokk. Võrreldamatuse sisuline põhjus peitub nagu koolide puhulgi riikide erinevas ajaloolis- kultuurilises taustas, mis avaldub töötajate huvide esindamise institutsionaliseerumises, samuti motivatsioonis oma huvide eest seista.

Probleem: vähene konkreetsus

Organisatsioonide tegevuses osalemise küsimusteblokis leidis küll suur hulk riikidevahelises võrdluses samaväärseid indikaatoreid, kuid ka sellest blokist tuleb mõned n-ö välja visata ehk tunnistada rahvusvahelise võrdluse jaoks sobimatuks.

Tegutsemine noorteorganisatsioonides, kiriklikes ja usuorganisatsioonides, heategevuses või sotsiaalabis, erialaorganisatsioonid ja ka kultuuriseltsid ei vastanud samaväärsuse nõuetele. Osavõtt poliitilise partei või selle noorteorganisatsiooni tegevusest osutus aga võrreldavaks.

Mõiste noorteorganisatsioonid puhul on probleem ilmselt sõnastuse laialivalguses, sest noorteorganisatsioonid hõlmab sisuliselt kõiki organisatsioone, mille tegevusest noored saavad osa võtta. Eri riikide noored andsid sellele sõnale erineva tähenduse, millise täpselt, jäi intervjuerijail teadmata.

Säärane seletus – liigne laialivalgusus ja vähene konkreetsus – on põhjuseks ka professionaalsete organisatsioonide ja kultuuriorganisatsioonide vähesele samaväärsusele. Eri riikide noored annavad nendele sõnadele niivõrd erineva tähenduse, et tulemuste võrdlemine ei ole põhjendatud.

Usuorganisatsioonide vähene võrreldavus on seotud nende isesuguse sotsiaalse rolliga. Mõnes riigis ühendavad usuorganisatsioonid peamiselt koguduse liikmeid (Austrias viitas kasutatud sõna näiteks usulahkude organisatsioonidele, Prantsusmaal koondavad need organisatsioonid üksnes paari protsenti inimesi), teistes riikides korraldavad ka vaba aja veetmist, spordivõistlusi ja heategevusüritusi ning osalevad ühiskonnaelus muul moel (Soome, Itaalia).

Heategevusorganisatsioonide mittevõrdväarsus on samuti põhjendatud sisuliselt mitmesuguste rollidega ühiskonnas. Mõnes riigis on heategevus väärtustatud kui eesmärk omaette (Soome), teistes on nendes organisatsioonides tegutsemine noortele praktiliselt kättesaamatu (Austria, Prantsusmaa) või siis osalevad neis ainult teatud elanikerühma liikmed (Slovakkia).

Mis määrab vastuste jaotuse?

Mida teha mittesamaväärseteks tunnistatud indikaatoritega? Esiteks on lohutav teada, et neid saab kasutada iga riigi analüüsimiseks eraldi. Testi tulemus ei välista täielikult võrdlusuuringut. Mittevõrreldavusele tähenduse otsimist võib alustada sellest, et andmed on mõneti muutlikud: küsitluse järgi on noorte aktiivsus riigiti erinev. Mis on selle põhjus? Kas tõepoolest noorte erinev osalusaktiivsus või on ka teisi seletusi, nagu näiteks küsimuse ja vastusskaala tähenduse varieerumine riigiti?

Terve mõistus (millest lähtub ka seoste matemaatiline analüüs) ütleb, et mõlemad on vastuste varieerumise põhjused. Küsimus on kummagi komponendi olulisuses: empiirilise analüüsi ülesanne ongi nende olulisuse kindlaksmääramine. Mittesamaväärsuse korral on küsimuse ja skaala tähendusest tulenev komponent märksa tugevam sisulist aktiivsust iseloomustavast komponendist. Teisisõnu määrab vastuste jaotuse peamiselt see, kuidas ja mida küsiti, mitte aga see, milline on noorte hõivatus tegevustes. Kuid ka sel juhul ei puudu sisuline komponent täielikult ehk teisisõnu öeldes on andmed võrreldavad piiratud määral.

Samaväärsuse analüüsi üks voorusi seisneb selles, et see viib tähelepanu sotsiaalsele keskkonnale, milles neid indikaatoreid kasutati. Asjakohased teadmised kindlate indikaatoritega mõõdetava valdkonna kohta annavad võib-olla piisava tausta mõtestamaks tulemusi ka võrdlevas perspektiivis. Samas on täiesti selge, et üksühene protsentjaotuste võrdlemine ei ole sellises olukorras põhjendatud. Me lihtsalt ei tea, mida me võrdleme, sest ekvivalentsuse analüüsi tulemuse andmete kohaselt ei ole tegemist võrdväärsete suurustega.

Kasutatud kirjandus

DESA 2005 (Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat). World Youth Report 2005: Young people today, and in 2015. New York: United Nations.

Johnson, T. P. (1998). Approaches to Equivalence in Cross-Cultural and Cross-National Survey Research. – J. Harkness (ed). Cross-Cultural Survey Equivalence. ZUMA-Nachrichten Spezial, Band 3. Mannheim: Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen, S. 1–40.

Zucha, V., Salfinger, B., Kien, C., Cotti, F., Taru, M. (2005). Work Package 9: Analysis of Comparability and Technical Report. [Publitseerimata aruanne, projekt EUYOUNPART.]

Van Deth, J. W. (1998). Equivalence in Comparative Political Research. – J. W. van Deth (ed). Comparative Politics: The Problem of Equivalence. London, New York: Routledge, pp 1–19.

Van de Vijver, F. J. R. (1998). Towards a Theory of Bias and Equivalence, – J. Harkness (ed). Cross-Cultural Survey Equivalence. ZUMA-Nachrichten Spezial, Band 3. Mannheim: Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen, S. 41–65.

Lisa

Väljavõte küsimustikust

13. Poliitiliselt aktiivne olemiseks on erinevaid viise.

A) Kas te olete millalgi varem teinud järgmist:

(Lugege variandid ükshaaval ette. Kui vastus on "JAH", küsige kohe küsimuse B-osa; kui vastus on "EI", küsige järgmise tegevuse kohta.)

B) Kui sageli te olete osalenud selles tegevuses viimase 12 kuu jooksul? Mitte kordagi, ühe korra, kaks korda, 3–5 korda või rohkem kui 5 korda?

A) Kas te olete kunagi ...?			B) Ainult juhul kui JAH: Kui sageli viimase 12 kuu jooksul ...?					
	ei	jah	mitte kordagi	1 korra	2 korda	3–5 korda	enam kui 5 korda	(ei tea / keeldus)
1 Hääletanud valimistel	0	1	0	1	2	3	4	77
2 Rikkunud hääletussedeli	0	1	0	1	2	3	4	77
3 Mitte hääletanud protesti märgiks	0	1	0	1	2	3	4	77
4 Võtnud ühendust poliitikuga	0	1	0	1	2	3	4	77
5 Osa võtnud avalikust koosolekust, kus arutatakse poliitilisi või sotsiaalseid probleeme	0	1	0	1	2	3	4	77
6 Allkirjastanud märgukirja (petitsiooni)	0	1	0	1	2	3	4	77
7 Kogunud allkirju	0	1	0	1	2	3	4	77
8 Pidanud poliitilise sisuga kõne	0	1	0	1	2	3	4	77
9 Levitanud poliitilise sisuga lendlehti	0	1	0	1	2	3	4	77
10 Boikoteerinud teatud kaupu poliitilistel, eetilistel või keskkonnakaitselistel põhjustel	0	1	0	1	2	3	4	77
11 Ostnud teatud kaupu poliitilistel, eetilistel või keskkonnakaitselistel põhjustel	0	1	0	1	2	3	4	77
12 Kirjutanud seintele poliitilisi sõnumeid või grafitit	0	1	0	1	2	3	4	77

13 Kandnud poliitilise sõnumiga märki	0	1	0	1	2	3	4	77
14 Osa võtnud ametlikult lubatud meeleavaldusest	0	1	0	1	2	3	4	77
15 Osa võtnud ametlikult mitte lubatud meeleavaldusest	0	1	0	1	2	3	4	77
16 Osa võtnud streigist	0	1	0	1	2	3	4	77
17 Annetanud raha poliitilise grupi või organisatsiooni tegevuse toetamiseks	0	1	0	1	2	3	4	77
18 Kaasa löönud poliitilises arutelus Internetis (saatnud e-kirja, kommentaari)	0	1	0	1	2	3	4	77
19 Kirjutanud artikli (üli)õpilaslehte, mõne organisatsiooni lehte või Internetti	0	1	0	1	2	3	4	77
20 Kirjutanud ise või saatnud edasi poliitilise sisuga kirja või e-kirja (e-maili)	0	1	0	1	2	3	4	77
21 Osalenud poliitilises aktsioonis, mille käigus kahjustati kellegi omandit	0	1	0	1	2	3	4	77
22 Osalenud poliitilises aktsioonis, mille käigus toimus vägivaldne kokkupõrge politseiga	0	1	0	1	2	3	4	77
23 Osalenud poliitilises aktsioonis, mille käigus toimus vägivaldne kokkupõrge poliitiliste vastastega	0	1	0	1	2	3	4	77

24 Hõivanud elamuid, kooli või ülikoolihooneid, tehaseid või valitsusasutusi	0	1	0	1	2	3	4	77
25 Blokeeritud tänavaid või raudteid	0	1	0	1	2	3	4	77

118. Loen teile ette nimekirja erinevatest organisatsioonidest. Palun öelge iga organisatsiooni kohta, kas te olete selle liige, kas te olete viimase 12 kuu jooksul osalenud selle organisatsiooni poolt korraldatud tegevuses või kas te olete teinud vabatahtlikku tööd selle organisatsiooni juures. (Võimalik mitu vastust. Märkige iga organisatsiooni kohta kõik sobivad vastused.)

	Liige	Osalenud tegevuses	Teinud vabatahtlikku tööd	(Mitte ükski ei sobi)
	jah	jah	jah	jah
1 Noorteühendus või -organisatsioon	1	1	1	1
2 Erakonna (partei) noortekogu või -ühendus	1	1	1	1
3 Usuühing või kirikuorganisatsioon, kaasa arvatud noorte usuorganisatsioon	1	1	1	1
4 Ametiühing, kaasa arvatud ametiühingu noortekogu või -liikumine	1	1	1	1
5 Erakond (partei)	1	1	1	1
6 Keskkonnakaitseorganisatsioon	1	1	1	1
7 Loomakaitseorganisatsioon	1	1	1	1
8 Rahuliikumise organisatsioon	1	1	1	1
9 Inimõiguste või humanitaarabi-organisatsioon	1	1	1	1
10 Heategevusühing või sotsiaalabi-organisatsioon	1	1	1	1
11 Erialaorganisatsioon või kutseliit, nagu näiteks	1	1	1	1

põllumeeste organisatsioon, tööandjate organisatsioon vms				
12 Tarbijate ühendus	1	1	1	1
13 Kultuuriselts, muusika-, tantsu- või teatritrupp	1	1	1	1
14 Immigrantide organisatsioon	1	1	1	1
15 Naisteühendus või - organisatsioon	1	1	1	1
16 Globaliseerumisvastane organisatsioon	1	1	1	1
17 Spordiklubi	1	1	1	1